

CHAPTER VIII

NON-SEGMENTAL FEATURES

360. Under this heading come the prosodic factors of length, stress, and pitch. Apart from the segmental phonemes, and in addition to relative length (of which the importance has been noted in § 6), relative stress and pitch, functioning either separately or in various combinations, contribute significantly to the phonological system of the dialect.

LENGTH

361. With regard to **a(:)**, in the pronunciation of those speakers using the type of vowel described in § 49, vowel length is significant and capable of distinguishing meaning, e.g. **f'ar** *fear* v. **f'a:r** *fearr*.

362. In general, length differences occur in combination with differences in vowel quality, e.g. **m'in'** *min* v. **m'i:n'** *min*, **hil'** *shil* v. **hi:l'** *shaoil*, **tort'** *toirt* v. **to:rt'** *tabhairt*.

363. Length is influenced by both stress and environment. Thus, a long vowel (or a diphthong, which is about equally long) is longest in stressed open syllables of the types **CV**, **CCV**, or **CCCV**, e.g. **m'i:** *mí*, **sp'r'e:** *spréidh*, **b'r'a:** *breaghdha*, **su:jə** *súighe*, **re:xu:s'** *réidhchúis*, **L'ie** *liath*.

364. It is somewhat reduced in closed stressed syllables, especially when closed by one or two voiceless consonants, e.g. **luə** *luath* v. **luəx** *luach*, **i:s'** *aois*, **ə'r'i:s't'** *arís(t)*, **dru:xt** *drúcht*, **kuəx** *cuach*.

365. When a stressed syllable, containing a long vowel or a diphthong, is followed in a word or an utterance by unstressed syllables, the length of its vowel element is reduced, e.g.

mu:n' *móin* v. **mu:n'e:r** *móinfhéar*,
mo:r *mór* v. **mo:ra:n** *mórán* v. **mo:rtux** *mórtachas*.

The change may embrace both length and quality, and cause phoneme alteration, e.g.

p'i:n' *peinginn* v. **p'i(:)n'** *gə l'eh peinginn go leith*.

This especially affects **a(:)** in velar contexts, where the difference in the quality of the two phonemes is slight, e.g.

ma:m *mám* v. **mam** *trasNi: Máam Tr(e)asna*,

sla:m *slám* v. **slam** *olə slám olna*,

ka:r *carr* v. **kareni:** *carranna(i)*,

ba:r *barr* v. **barux** *barrach*, and similarly in

fa:l't'ə *fáilte* v. **də x'e:d fal't'** *do chéad fáilte*,

sla:N't'ə *sláinte* v. **slan't'ə vax'** *sláinte mhaith*.

366. The quantity of a long vowel is reduced in unstressed position; in each of the following polysyllables the unstressed vowel is shorter than its counterpart in the monosyllable:—

to:r' *tóir* v. **k'o:lto:r'** *ceóltóir*, **ka:l'** *cáil* v. **ba:ka:l'** *bácáil*, **fi:** *faoi* v. **tofi:** *toghtha*, **re:** *réidh* v. **ma:jure:** *mangarae*; cf. the first and second vowels in **k'i:r'i:n'** *cirin*, **du:nu:** *dúnadh*.

367. Indeed, a long unstressed vowel is distinguished by quality rather than quantity; compare stressed **V** with unstressed **V:** in the following words, where quantity is about even:—

i(:), **in'i:n'** *inghean*, **k'im'i:n'** *c(o)imin*;

e(:), **ses'k'e:l** *soisgéal*; **a(:)**, **kaka:l'** *cocáil*, **svapa:l'** *swop-áil*,
baluxta:l' *balachtáil*;

o(:), **moxo:r'ux** *mochóireach*; **u(:)**, **bunu:l'** *bunamhail*, **kumu:** *cumadh*.

368. A short stressed vowel is slightly reduced in quantity before voiceless consonants, e.g. **kas'k'i:n'** *caisgín*.

369. A short unstressed vowel flanked by sonorous consonants, is, in rapid speech, little more than a transition, e.g. **salin'** *salainn*, **an'im'** *ainm*, **torun** *torann*.

370. The relatively long consonants—**s'**, **n'**, **n**, **l'**, and **l**—are reduced before other consonants, e.g. **b'r'is't'i:** *briste*, **mant** *mann*, **alt** *alt*, **al't'** *ailt*, **kan't'** *cainnt*.

STRESS

371. Although the actual stress of a syllable may vary, according to the intensity with which it is spoken in a given utterance, what counts in practice is its strength by comparison with the syllables in its own immediate environment: in relation to these it can be felt as being either strong or weak, and can be described simply as stressed or unstressed.

WORD STRESS

372. A simple word, of whatever origin, has one chief stress, and this almost invariably falls on the first syllable, e.g. 'd'im'i: d'imhigh, 'asuno:r' easonóir, 'pad'ir'i:n' paidrín, 'pad'ir'i:ntuxt paidrint(e)acht, 'duma:s't:ə damáiste.

Exceptions, stressed on the second syllable, are

- (i) tu'bis't'ə tubaiste, ə'm'ix'ə imthighthe,
- (ii) certain loan-words, such as tu'bak tobac, ad'res 'address', m'as'i:n' meaisín. See §§ 387, 435.

373. In a number of cases, owing their origin generally to the fusion of a word with a preceding clitic, the stress has been retained on the second syllable. Examples of second syllable stress are the following:—ə'n'is' anois, ə'n'uv aniogh, ə'noxt anocht, ə'ma:rux amárach, ə'r'i:s't' arís(t), ə'max amach, ə'mix' amuigh, ə'val'i: abhaile, ə'na:l anall, ə'n'iar aniar, ə'n'i:s aníos, ə'nuəs anuas, ən's'in' annsin, ə'k'i:n't' éigin(t), ə'va:n' amháin, ə'mu: amudha, ə'l'ig' uilig, ə'ner' anoir, ə'r'iaiv ariamh, ə'n'e: ané.

374. A compound word contains more than one stressed syllable. In treating of such syllables it becomes necessary to distinguish between greater and lesser—primary and secondary—stress. In a close compound the primary stress normally falls on the first syllable. When a simple word occupies a non-initial position in such a compound, its main stress is reduced and

becomes secondary in the larger unit. Unlike an unstressed syllable (§ 18 supra), a secondarily stressed syllable retains its basic V quality.

Examples are the following:—

'obir' obair, 'ah,obir' ath-obair,
'portux portach, 'lag,fortux lag-phortach,
'ma:hir' máthair, 'l'as,va:hir' leas-mháthair,
'fokli: focla, 's'an,okli: sean-fhocla,
'bodux bodach, 'g'a:r,vodux gearr-bhodach,
'lofi: lobhtha, 'brok,lofi: broc-lobhtha,
'na:du:rhi: nádúrtha, 'm'i:na:du:rhi: mi-nádúrtha.

Further examples:—'ku:g',olə Cúigeadh-Uladh, 'ku:g',olux Cúigeadh-Uladhach, 'm'i:v'a:n' mi-mheadhóin, 'g'a:r,xal'ə gearr-chaile, 's'an,in'ə sean-duine, 'glas,uən' glas-uain(e), 'bun,top bun-tsop, 'l'ah,uər' leath-uair, 'klox,vu:n' cloch-mhóin, 'an,tra: an-tráth, 'an,va:s an-bhás, 'drox,v'as droch-mheas, 'l'as,an'im'n'uxi: leas-ainmneacha(i).

375. Primary stress is maintained on more than one syllable in a loose compound. Loose compounds are composed largely by the aid of certain prefixes, which are themselves incapable of existing independently. Simple words incorporated in such compounds retain more of their primary meaning, and hence their stress.

Examples:—'a'n' 'd'as an-deas, 'ro'val ro-mhall, 'd'arug-'v'r'e:g dearg-bhréag, 'drox'xosu:luxt droch-chosmhalacht, 'k'in' 't'ukir' cinn tsiocair, 'an'drox'xosu:luxt an-droch-chosmhalacht, 'ri:'yrox'am's'ir ri-dhroch-aimsir, 'f'i:r'xor'yin'ə fíor-chorr-dhuine. Other quasi-compounds of long standing are 'd'e:r'di:n' dia dardaoín, 'du:'x'o:jux Dúthaigh Sheóigheach, 'bal' 'əuir' ball odhair, 'b'in' 'l'e:v'ə Beinn Shléibhe.

Non-native words showing similar stress are 'kre:'ðo:' credo', 'a:'m'e:n amén.

UTTERANCE STRESS

376. When an utterance contains more than one stressed word, any of these may have its stress modified in accord with its

position and relative importance in the utterance. Utterance stress can be significant, e.g. the sequence *ə* 'go:l' *in*' ag gabháil linn is quite different from *ə* go:l' *in*' ag gabháil fhuinn, although they contain identical segments.

NOUN AND ADJUNCTS

377. An unqualified noun is stressed, e.g.

v'ex 'la:v sə 're:t'ux eg' 's'e:mus bheadh lámh san réidhteach
ag Séamus,
ta: 'əir'i: fi: nə 'b'r'ik' tá éirghe fa na bric,
v'i: 'gasu:r' ə 'tred' er' ə 'mo:hur bhí gasúir ag troid ar an mbóthar,
ta:n 'xla:n eg' ə 'skel' o: 'vad'in' tá an chlann ag an sgoil ó mhaidin.

378. When a noun is qualified by another noun, or by an adjective, the qualifying word generally takes the main stress, e.g.

d'i:l ə vo: 'vradox díol an bhó bhradach,
fuər' m'e: koli: 'u:r fuair mé culaith úr,
vual'ux ə k'an 'el'i: gob orhi: bhuaileadh an ceann eile gob uirthe,
da:d s'ied gad 'ki:rhin' d'fhaghadh siad gad caorthainn,
l'e: kur 'hart fi: xas'i:n ə 'kin'o:g'ə lé cur thart fa chaisín na cuinneóige.

379. Where a noun has two qualifying words, the last of these bears the main stress, e.g.

eg' klox adə nə 'b'in'ə ag Cloch Fhada na Beinne,
fan gə d'i: la: no luk 'b'eg fan go dtí Lá Nodlag Beag,
f'ar luə 'la:d'ir' e: fear luath láidir é,
o: am's'ir' va'n't'ə nə 'vati: ó aimsir bhainte na bhfatai.

VERB AND ADJUNCTS

380. The stress of the verb in normal unemphatic utterances is secondary to that of the noun,¹ e.g.

¹ Irregularity is manifested by the noun *f'is* *fios* when, with its initial consonant mutated, it occurs in combination with the substantive verb, e.g. *'ta:s am, ek'i:* tá a fhios agam, aice, etc. Compare also *'ta:s ek'i:* *s'in* tá a fhios aice sin, with *ta: 'f'is ek'i: s'in* tá *fios* aice sin; in the second instance *fios* signifies a special or 'occult' knowledge.

tugu: 't'in'ə yix' tugadh teine dhi,
xo:r'ə s'e: 'd'l'i:v orhu: chóirigh sé dligheadh ortha,
rix' ə 't'anv'ert' rith an tsean-bheirt,
v'i:x 'tesux aku: er' bhíodh tosach aca air.

381. When a verb is modified by an adverb, the latter is commonly stressed, e.g.

fo:s' s'e: 'r'i:s't' phós sé aris(t),
go 'ner' f'astə gabh anoir feasta,
b'i:m' ə s't'ax sə 'max bím isteach 's amach,
ha:n'ik' s'e: 'val'i: tháinig sé abhaile.

382. In a wish or command, containing unemphatic pronouns as subject and object, an unmodified verb is stressed, e.g.

'abur l'es' e: abair leis é,
gə 'mar'ə tu: sgə 'gax'ə tu: e: go mairidh tú 's go gcaithidh tú é,
gə 'daxtur s'iv' go dtachtar sibh.

383. Used in an assertive or emphatic manner, a verb frequently acquires stress on its pronominal element, e.g.

'v'i: 'tu: bhí tú, 'v'i:'d'i:s' bhídís,
'n'i:l' 's'e:, na: bi:l er' níl sé, ná baoghal air.

CLITICS

384. Possessive adjectives, simple prepositions, conjunctions, the article and copula are normally unstressed. Examples occur in the following sequences:

v'i: 'fat'ias mə 'ha:x' orum bhí faitcheas mo sháith orm,
harin' s'e: 'bi:l'ə gə 'vad' er' tharraing sé buille de mhaide air,
bə 'vax' ə 'sa:s o: 'x'a:n 'mu:n' ə 'van't' ba mhaith an sás ó
Sheaán móin do bhaint,
ed'ir' 'm'is'ə gus 'tisə idir meise agus tusa.

385. Relative, interrogative, emphasizing and negative particles are similarly treated, e.g.

k'e: 'he: s'o ŋ'r'im' ə 'g'a:n mə 'hna:x'ə cé hé seo i ngréim i
gceann mo shnáithe?,
n'i: 'amse v'i: s'e: ní agam-sa a bhí sé.

386. Clitics may acquire primary stress in contrastive or emphatic speech, e.g.

'rovax' ə'ta: s'e: ro-mhaith atá sé,
 's'in' e:n uər' ə ha:n'ik' m'e: soin é an uair a tháinig mé,
 b'e: mə xer'k'ə 'har' ə va'n't' beidh mo choirce thar a bhaint,
 ta: s'iəd 'hri: nə x'e:l'i: tá siad t(h)r é n-a chéile;
 cf. the stereotyped phrases **er'** 'e:nu:s ar aon-nós, ə 'n'e:ntrus
 i n-aonturas, ə 'ŋunus i nganfhiós.

387. There are instances where an original **V**, placed between a plosive and **l/r** and followed in further syllables by **V:** and **V**, has disappeared from the isolation form of a word, while remaining as an alternative sandhi form, and bearing normal stress, e.g.

kla:s't'ə coláiste, **ta:** 'vak ə 'gula:s't' tá a mhac i gcoláiste,
pra:s't'ə paráiste, **er'** 'fud ə 'fura:s't' ar fud an pharáiste.

388. Stress and pitch may be used in combination to differentiate shades of meaning: for examples of this, see §§ 390 ff.

INTONATION

389. Only a brief and tentative treatment of this subject is here attempted. The changes that occur in the relative pitch of the voice over a stretch of speech are largely of a personal and elusive character, depending on the particular circumstances and personality of the speaker; and are, therefore, difficult to describe or record adequately.

390. Intonation contours can be shown by various devices, such as the intonation-graphs used by Professor Daniel Jones and others, or the numbering of relative pitch levels, as practised by American writers. The latter method seems the most convenient for our present purpose. In the following paragraphs, the numbers 0, 1, 2, 3, 4 denote different tones, in progressive order between low and high levels.

391. For normal unemphatic utterances the range of intonation is generally not very wide. The tone-patterns may be divided into two main types, differing from each other essentially in the treatment of the final syllable(s), and called free contours and linked contours, respectively.

FREE CONTOURS

392. The free contour occurs as a complete unit, in statements, questions, or commands, as well as in final utterances of narrative; it can also occur in non-final utterances of narrative or conversation, where these are not closely linked to following utterances.

393. The norm may be described as follows: the highest pitch is reached on the stressed syllable of the most significant word in the group, and this syllable is on a falling tone; non-final unstressed syllables tend to graduate towards the level of the adjacent stressed syllable, and final unstressed syllables tend towards zero.

Examples are:—

b'i: 'g'im'uxt 1'20 bí ag imtheacht,
ta: s'e: 'g'im'uxt 11'20 tá sé ag imtheacht,
vil' s'e: 'g'im'uxt 11'20 an bhfuil sé ag imtheacht?,
ro s'i: 'm'ix'ə nuər' ə 'ha:n'ik' s'e: 11'2001'210 an raibh sí
 imthighthe nuair a tháinig sé?

394. In a longer utterance the tone level may be modified and the range widened, e.g.

tagu n ə 'xa'n't' l'a'hubu'n'ux er' 101'22'3210 tagann an chainnt
 leath-shiobairneach air,
go 'l'e gə 'v'ek'ə tu: 2'32'210 gabh i le go bhfaicidh tú.

LINKED CONTOURS

395. The linked contour occurs in incomplete, dependent, or non-final utterances, in narrative, questions, or conversation, where its occurrence is conditioned by that of a free contour, supplied either in a further utterance by the same speaker, or in the reply of another. In this type the pitch of the final syllable(s)

tends towards the maximum level in the group, even though this level is not necessarily reached, e.g.

'd'iarhə s'e: 'k'e: ro s'i: 'gel' '321'012'3 d'fhiafruigh sé cé raibh sí ag gabháil.

396. The difference between free and linked contours is capable of distinguishing meaning; compare, for instance, the sequence **na: 'bak l'es'** *ná bac leis*, spoken as a free tune 1'20, with the same sequence spoken as a linked tune 1'02. In the latter case, it carries an implication, meaning 'We shall see!'. Similar effects are achieved by the relative positioning of tone and stress in certain quasi-compound nouns, and in noun and adjective combinations; e.g.

k'ani:n 'drox(γ)in'ə *ceannuigh an droch-dhuine*, where the noun bears the maximum pitch on its first stressed syllable, refers to 'wicked men' in general; while reference is made to an individual in **n'i: drox'γin' e:** *ní droch-dhuine é*, where the highest pitch is reached in the second syllable; likewise, the word **'anxi:** *an-chaoi*, with the tone on the first syllable, means 'wretched condition', but if the tone is on the second syllable, **an'xi:**, it means 'excellent condition'. Analogous contrasts are found in **'drox(h)u:l'** *droch-shúil*, bearing maximum tone and stress on the first syllable, and meaning 'evil eye'; and **drox'hla:n't'ə** *droch-shláinte*, where the pitch is highest on the second stressed syllable. In an utterance, a noun and its attribute may be similarly modified, e.g. in **n'i:l' m'as er' ə din'ə** **'boxt** *níl meas ar an duine bocht*, where the reference is of a general nature, the adjective bears the maximum stress and pitch; whereas the noun has these in **n'i:l' n'art eg' ə 'din'ə boxt er'** *níl neart ag an duine bocht air*, which refers to one individual. In **mə xos 'voxt** *mo chos bhocht* the adjective means 'sore', as against **mə 'xos voxt**, where it means rather 'pitiable'.

397. There is free variation between free and linked contours in questions, presumably because these can be distinguished from statements by means other than intonation. See § 250, 261.

EMPHASIS

398. Developments in the speaker's mood or frame of mind, under the influence of such feelings as fear, anger, surprise, or curiosity, may be accompanied by corresponding changes in

speech features such as stress, loudness, intonation, and rate of speaking; and, in general, lead to the emphasizing of certain words or utterances. Emphasis may be applied to either of the patterns above described.

399. Probably the most important type of emphasis is the achieved simply by amplifying the degree of stress and/or widening the range of intonation, e.g. the word **v'i:** *bhi*, spoke with strong stress and a high-falling intonation, carries the suggestion of certainty or decisiveness, while the same word uttered with a wide rising range of tone suggests a high degree of curiosity or astonishment.

400. Conversely, certain feelings, such as sympathy and awe, may be emphatically expressed by an abnormal narrowing of the intonational range, by diminution of loudness, and by reduction of stress, e.g. **gə 'sa:va:lə 'd'ia s'in'** *o'íir'io g sábhálaidh Dia sinn!*

401. Again, the pitch may rise and fall more often, with the result that the normal intonational contour of a stretch of speech may be reduplicated, while the range is widened; compare the normal **'d'i:nhə 's'a:n e:** *'io'20 déanfaidh Seaán é*, with the same utterance spoken as **'3210'4320**.

402. Repetition is quite frequently used in order to enhance the position of a word or phrase, e.g.

l'e: fadə fadə lé fada, fada,
ə gu:ni: gu:ni: *i gcomhnaidhe, i gcomhnaidhe,*
ə far'ə sə far'ə *ag faire 's ag faire.*

But this¹ and other features of the dialect, e.g. gestural utterances, etc., are probably irrelevant to the present investigation.

¹ The question of emphasis in Irish has never been fully examined. A complete study of this problem and indeed, of the whole field of extrasegmental features, by the aid of recently-developed electronic devices, would be a very desirable undertaking, though far beyond the financial means of the ordinary investigator.

CHAPTER IX

TEXTS

403. The following is a short selection of proverbs and other common expressions:—

- (1) ə ɣin'ə vox't' ə do:l də fa:jə kahu:s fa:l' gə dʊgə d'io ɣit'.
—s'in truejə gun ta:rha:l'.
- (2) ən kab ə d'ix' ə f'e:r i:kuɔ s'e:n f'e:rux.
- (3) ə mil'en ə v'i:ns ə s'i:r-v'il't' m'il'en' s'e: m'i:n' əs garu:.
- (4) ən rud ə fa:hur¹ gə re: im'i:n' s'e: gə re:.
- (5) ən rud ə he:ns ə'vad t'e:n' s'e:n' s'i:n'u:.
- (6) ən' t'e: vil' kapul eg'ə g'ofə s'e: iəsux kapil'.
- (7) ən' t'e: v'i:ns ə ga:r'i: b'i:n ə l'a fi: he:n'.
- (8) ən' t'e: buəl't'or sə g'an b'i:n fat'ies er'.
- (9) ən' t'e: l'e:jens ə l'əuur
sɪnux gir'en ə v'əuir',
nuər' ə xal'in' s'e:n' l'əuur
b'i:n' s'e: nə val'-əuir'.
- (10) ən' t'e: m'i:n ə ta: er' mad'in' er' b'i:n' s'e: er' tru'hnu:nə.
- (11) ən' t'e: ta: si:r kax'ed s'e: klox.
- (12) ən' t'e: nux n'umpro:j ə xo:tə la: b'r'a: n'i: v'e: s'e:
eg'ə la: mo:r.
- (13) ən' t'e: nux rəu eg' ax ə hla:n't'e smar'ig' ɣo: xal' ə xos.
¹ fa:t'or (10).

- (1) A dhuine bhoicht a d'ól do pháighe
caitheamh 's fagháil go dtugaidh Dia dhuit.
—Soin truaighe gan tarrtháil.
- (2) An cab a d'ith an féar focadh sé an féarach.
- (3) An muileann a bhíonn ag síor-mheilt meileann sé mín
's garbh.
- (4) An rud a faghthar go réidh imthigheann sé go réidh.
- (5) An rud a théigheann i bhfad téigheann sé chun síneadh.
- (6) An té bhfuil capall aige géabhaidh sé iasacht capaill.
- (7) An té bhíonn ag gáire bíonn a leath faoi féin.
- (8) An té buailtear san gceann bíonn faitcheas air.
- (9) An té léigheann an leabhar
'snach gcuireann do mheabhair,
Nuair chailleann sé an leabhar
bíonn sé ina bhail(bhall) odhair.
- (10) An té mbíonn an t-ádh ar maidin air bíonn sé air tráth nóna.
- (11) An té atá saor caitheadh sé cloch.
- (12) An té nach n-íomcharóchaidh a chóta lá breaghdha, ní
bheidh sé aige lá mór.
- (13) An té nach raibh aige acht a shláinte is mairg dhó a chaill
a chos.

- (14) bə v'in'ik' a: er' amuda:n.
 (15) k'ani:n droxyin'ə sb'i:x ə d'a:γin'ə nas'k' ad.
 (16) k'ani: s'anrud əs b'i: gun e:nrud.
 (17) k'ahor sagurt gun ə v'e santux,¹
 k'ahor franxux gun ə v'e bi:,
 k'ahor g'r'e:si: gun ə v'e b'r'e:gux,
 s'in' γa:re:g nux vil' sə t'i:r'.
 (18) klan ə ho:g'ens nu: klan ə l'aguns.
 (19) ko lu: max' əs ga:r'ə fadə,
 ə n da: l'əis əs f'a:r ə l'əuur ə doxtu:rə.
 (20) kuert' ja:r əgis' s'in' gə ha nu:,
 əgus i: s'in' he:n' ə d'ax də xarid'.
 (21) kur s'i:d er' γəuur əs b'e: s'i: nə gəuur ə gu:ni:.
 (22) da: γer'ə γit də xo:tə sger'ə γit də l'e:n'i:.
 (23) d'im'ə s'e: ven' mur d'im'i:n no:lik' o: vin't'ir' nə s'rax'.
 (24) d'i:l ə vagi: ə d'i:nu: vagi:.
 (25) d'i:su:/d'i:sux muk x'u:n' fati:.
 (26) du:nul er' m'is'k'ə sə v'an ə go:l is'k'ə.
 (27) fa:n k'ierho:g k'ierho:g el'i:.
 (28) fa:l ə n'ie nə fəul'ə.
 (29) fuər' nə ba ba:s xu:ns v'i:n f'e:r ə fa:s.
 (30) g'in' gin' l'u:n əs f'a:r ə skel't'ens e: he:n'.

¹ k'ahor kal'ux gun ə v'e mantux, (3).

- (14) Ba mheinic ádh ar amadán.
 (15) Ceannuigh an droch-dhuine 's bíodh an deagh-dhuine i n-aisgidh agad.
 (16) Ceannuigh sean-rud 's bí gan aon-rud.
 (17) Ceathrar sagart gan a bheith sanntach,¹
 ceathrar Frangcach gan a bheith buidhe,
 ceathrar gréasaidhe gan a bheith bréagach,
 soin dhá fhear dhéag nach bhfuil san tír.
 (18) Clann a thóga(nn)s nó clann a leaga(nn)s.
 (19) Codladh maith agus gáire fada,
 an dá leigheas is fearr i leabhar an dochtúra.
 (20) Cuairt ghearr agus soin go h-annamh,
 agus í sin féin i dteach do chara(i)d.
 (21) Cuir síoda ar ghabhar 's beidh sí ina gabhar i gcomhnaidhe.
 (22) Dá ghoire dhuit do chóta is goire dhuit do léine.
 (23) D'imthigh sé uainn mar d'imthigh an Nodlaig ó mhuinntir na Sraith(e).
 (24) Díol an mhagaidh ag déanamh an mhagaidh.
 (25) D'íosfadh muc chiúin fataí.
 (26) Domhnall ar meisge 's a bhean ag ól uisge.
 (27) Faghann ciaróg ciaróg eile.
 (28) Fál i ndiaidh na foghla.
 (29) Fuair na ba bás chomh (fada) 's bhí an féar ag fás.
 (30) Geinn de'n leamhán is fearr a sgoiltea(nn)s é féin.

¹ Ceathrar cailleach gan a bheith manntach, (3).

- (31) sb'eg ə d'alug ə n'i:ns a:vur.
 (32) sb'eg ə'ta: ed'ir' ə tolk sə max'.
 (33) sbəxt ə f'ar f'ar gun na:vid'.
 (34) sf'a:r¹ ə ta: na: əir'i: gə mox.
 (35) sf'a:r ə tred' na:n tuəg'n'es.
 (36) sf'a:r b'ega:n gun yi:l na: mo:ra:n gun zahurwus.
 (37) sf'a:r g'r'im' gə xin'hi:n' na: ɣa: jr'im' gə xat.
 (38) sf'a:r l'a na: m'ah.
 (39) sf'a:r l'ieɐb er' ə t'l'ieɐv na: f'el'im' er' axre:.
 (40) sf'a:r mar'k'i:xt er' ɣəuɐr na: kes'i:x da: əus.
 (41) sf'a:r "s'əu e: " na: "ka:l' s'e:?"
 (42) sf'a:r stuəm' na: n'art.
 (43) sf'u: rud max' fanuxɫ l'es'.
 (44) sfurustə fil'u: er' x'an karux.
 (45) sfurustə fin'u: ə nak'ə nə m'in'u:.
 (46) əs glas iəd nə krik' ə vad ven' ax n'i: f'e:rvur.
 (47) sumi: kor sə si:l.
 (48) sumi: la: sə g'il' orin'.
 (49) sumi: ma:hir' vax' ə ho:g' drox-in'i:n'.
 (50) sumi: rud əs l'e:r gin' d'i:vi:n'es.

¹ Also sa:r, in casual speech.

- (31) Is beag an dealg a níos adhbhar.
 (32) Is beag atá idir an t-olc 's an m(h)aith.
 (33) Is bocht an fear fear gan námhaid.
 (34) Is fearr an t-ádhdh ná éirghe go moch.
 (35) Is fearr an troid ná an t-uaigneas.
 (36) Is fearr beagán de'n ghaol ná mórán de'n charthannas.
 (37) Is fearr greim de choinín ná dhá ghreim de chat.
 (38) Is fearr leath ná meath.
 (39) Is fearr leadhb ar an tsiabh ná feilm ar achadh-réidh.
 (40) Is fearr marcúigheacht ar ghabhar ná coisidheacht dá fheabhas.
 (41) Is fearr "Seo é" ná "Cá bhfuil sé?"
 (42) Is fearr stuaim ná neart.
 (43) Is fiú rud maith fanacht leis.
 (44) Is furusta fuiliughadh ar cheann carrach.
 (45) Is furusta fuineadh i n-aice na mine(adh).
 (46) Is glas iad na cnuic i bhfad uainn, acht ní féarmhar.
 (47) Is iomdha cor san saoghal.
 (48) Is iomdha lá san gcill orainn.
 (49) Is iomdha máthair mhaith a thóg droch-inghean.
 (50) Is iomdha rud is léir do'n d'fomhaoineas.

- (51) əs anuN baru:l' əs b'r'e:g.
 (52) smar'ig' ə v'i:ns gə holk əs gə boxt nə jiaj.
 (53) smax'ə xu:rs' ən kləia.
 (54) smax' ə f'ar ə fat'ias.
 (55) smo:r ə takə l'e: kat p'is'i:n'.
 (56) in'is' s'k'e:l gə xapul sə kapul ə gel' tu:n'əna:rd'ə.
 (57) lu:n ser', ma:rɿ s'ier.
 (58) ma: v'i: d'i:nə bog er', v'i: toxurde kruəj er'.
 (59) mar' ə xapil' əs g'ofə tu: f'e:r.
 (60) "ma gə L'o:r gə d'i:n' d'er'u:", mur du:rt' ə kat əs e:
 g'ix'ə nə g'er'u:.
 (61) ma:s kam nu: d'i:r'ux ə ro:d s'e:n bo:hur mo:r ə tak'urə.
 (62) ma:s krat'i: e: jiaL n'i: er' iəkil' ə'ta:n loxt.
 (63) ma:s ma l'at ə v'e buən ka fuər əgus t'eh.
 (64) mur bil' rud əgud he:n', d'i:n de ɣorə l'e: g'r'e:n'.
 (65) mur bil tu: sə m'alux na: fa:g e:.
 (66) mur gir'ə din'ə sə n'arux n'i: van'hə s'e: sə vu:vur.
 (67) na: k'ani: muk ə ma:lə.
 (68) na: L'ig' də ru:n l'e: bun ə xləia gə s'asə tu: er' ə va:r.
 (69) n'i: a:hur seL' gun si:rhu:.

- (51) Is ionann baramhail agus bréag.
 (52) Is mairg a bhíos go h-olc 's go bocht ina dhiaidh.
 (53) Is maith an chomharsa an cloidhe.
 (54) Is maith an fear an faitcheas.
 (55) Is mór an taca lé cat pisín.
 (56) Innis sgéal do chapall 's an capall ag gabháil tóin-in-ai.
 (57) Luan soir, Máirt siar.
 (58) Má bhí déanamh bog air, bhí tochardadh cruaidh air.
 (59) Mair a chapail, 's géabhaidh tú féar.
 (60) "Maith go leor go dtí an deireadh", mar adubhairt cat, 's é ag ithe na geireadh.
 (61) Má's cam nó díreach an ród, 'sé an bóthar mór t-aithghiorra.
 (62) Má's croithte é a ghiall, ní ar a fhiacail atá an locht.
 (63) Má's maith leat bheith buan, caith fuar agus te.
 (64) Muna bhfuil rud agad féin, déan do ghoradh lé gréin.
 (65) Muna bhfuil tú san mbealach, ná fág é.
 (66) Muna gcuiridh duine san Earrach ní bhainfidh sé bhFoghmhar.
 (67) Ná ceannuigh muc i mála.
 (68) Ná léig do rún lé bun an chloidhe go seasaidh tú ar a bh.
 (69) Ní fhaghtar soill gan saothrughadh.

- (70) n'i: xil'ə la: vari:ns pa:d'i:n' f'ie.
- (71) n'i: hanun bodux əs d'ie.
- (72) n'i: hundu:l' ə sunus gun ə dunus ə n or li: hri:d'.
- (73) n'i:l'es k'e:s ger'ə kəuir' d'e: na:n dorus.
- (74) n'i:l' a n ax obir' nə mrumux nux dagin' l'e: x'e:l'i:.
- (75) n'i:l' ma sə liv' nux va:hur ə nam.
- (76) n'i:l' ma sə s'anuxus nuər' ə v'i:ns ə n anuxin' d'i:nti:.
- (77) n'i:l' k'r'ax/olk ə d'i:r' nux f'a:rd'ə din'ə k'i:n'.
- (78) n'i: ma sagurt b'anix'ə gun k'l'e:r'ux malix'ə.
- (79) n'i: s'k'e:l ru:n' e:, o: v'e:s eg' t'r'u:r e:.
- (80) n'i: trim'id'ə lox ə lax,
n'i: trim'id'ə ax ə hriən,
n'i: trim'id'ə ki:rə holun,
n'i: trim'id'ə kolun k'ieL.
- (81) nuər' əs f'a:r ə g'r'an s'as f'a:r l'ig'en do:.
- (82) o: xa tu:n xin'uL kax' ə torlux.
- (83) ta:n sunus ə n'ie nə stri:l'i:xt.
- (84) to:r' ə reun' gun vodux əgus to:k'ə s'e: d'i:v.
- (85) ta: ʔa: ʔu:nul ə gu:g'ole.

- (70) Ní gach uile lá mharbha(nn)s Páidín fiadh.
- (71) Ní h-ionann bodach agus Dia.
- (72) Ní h-iondamhail an sonas gan an donas ina ordlaighe t(h)ríd.
- (73) Níl a fhios cia is goire cabhair Dé ná an doras.
- (74) Níl ann acht obair na mbromach nach gcuireann lé chéile.
- (75) Níl maith san luibh nach bhfaghthar i n-am.
- (76) Níl maith san seanchas nuair a bhío(nn)s an anfhochain déanta.
- (77) Níl creach/olc i dtír nach fearrde duine éigin.
- (78) Ní maith sagart beannuighthe gan cléireach malluighthe.
- (79) Ní sgéal rúin é, ó bheidh a fhios ag triúr é.
- (80) Ní truimide loch an lach(a),
ní truimide each a shrían,
ní truimide caora a h-olann,
ní truimide colann ciall.
- (81) Nuair is fearr an greann 'seadh is fearr léigean dó.
- (82) Ó chaith tú an choinneal caith an t-ordlach.
- (83) Tá an sonas i ndiaidh na straoillidheacht(a).
- (84) Tabhair a roghain do'n bhodach agus tógfaidh sé díogha.
- (85) Tá dhá Dhomhnall i gCúigeadh Uladh.

(86) ta: favur ə n'if'r'en.

(87) ta: stuəm' er' ə stukir'uxt.

(88) ter'ielux ə g'aru: gis' s'o:rs'ə kur le: x'e:l'i:, v'i:dor l'es'
ən obur s'in' gur v'il'edor ə t'e:dux.

(89) tru'hnu:nə v'i:ns nə hu:n's'uxi: kur ə grak'en di:f.

404. (1) tu:s'eNi:

drehed er' ə lox gun mad'ə, gun klox. tuə x'ahə.
s'id sə glu:d' e:, gus ɣa: x'e:d su:l' er'. anhri:
is'k'ə glan gort', gun salu n, gun sa:l'ə. tobur f'i:ris'k'.

(2) a lto:n tu'bak

na:r bə l'ixti: gan'u: er' ə tra:j,
na: rib'ə f'e:r' ə fa:s,
na: bri:n dru:xt er' ə va:r,
na: s'axt la:n' d'e:g re:l'ik' fa:rik'
tumbə x'r'i:stə brat b'r'i:d'ə gus il'a:n nə ni:v,
na: nə ga:ɾhi: b'anuxti:
l'e: hanum ə t'e: rəun tu'bak as ə x'in.

(3) ran

l'əis ə v'i: aku: l'e: həiə fan'hu:xi:; ən' t'e: v'ex ə s'u:l, a:
gasti: karig' l'es' ə m'ex pol an't'i: x'in'o:x is'k'ə; en tis'k'ə
xur er' ə van'hu: agus ən ran ə ra:

is'k'ə xlox gun iəri:
n'i: gud iəri: ta:m',
ax tisə ta: ɣum iərə-sə,
əs kax'ə tu: m'e: a:l'.

(86) Tá fábhar i n-ifreann.

(87) Tá stuaim ar an stocaireacht.

(88) Toirdhealbhach ag gearradh agus Seóirse ag cur lé chéile,
bhíodar leis an obair sin gur mhilleadar an t-éadach

(89) Tráth nóna bhío(nn)s na h-óinseacha ag cur a gcroicíní
díobh.

404. (1) Tomhaiseanna:

Droichead ar an loch, gan maide, gan cloch. Tuagh cheatha.
S(i)úd san gclúid é, agus dhá chéad súil air. Eanbhruith.
Uisce glan goirt, gan salann, gan saíle. Tobar fíor-uisge(e).

(2) Altughadh an tobac:

Nár ba liachtaighe gaineamh ar an tráigh,
ná ruibe féir ag fás,
ná braon drúchta ar a bharr,
ná seacht lán déag roil(l)ig Phádraig
tomba Chríosta brat Brighde agus Oiléan na Naomh,
ná na gártha beannachta
lé hanam an té raibh an tobac ós a chionn! ¹

(3) Rann:

Leigheas a bhí aca le haghaidh faithn(iúcha)í; an té bheadh
ag siobhal, (dh)á gcastaí carraig leis a mbeadh poll innte;
chongbhóchadh uisge, an t-uisge a chur ar an bhfaithne(adh)
agus an rann a rádh:

A uisge chloch gan iarraidh
ní agod' iarraidh atáim;
acht tusa atá agam' iarraidh-sa,
's caithfidh tú mé fhagháil!

¹ See also Hyde: Religious Songs of Connaught, II, 66.

405. This poem was composed by Antoine Ó Maolalaidh, and commemorates the building of a new church in Tourmakeady in 1833. Among his other poems is one on the Bridge of Tourmakeady, and one relating to Lord Plunket, a well-known but unpopular landlord of the time. Like his contemporary, Raftery, the author shows the penchant for English loan-words,

- (1) t'r'i: haxt əs ɣa: he: gus ox g'e:d' d'e:g ə v'i: kat'i: gun
da:t,
nuər' ə hesə s'e: s'e:p'e:l ə t'l'e:v'ə, k'i: gur fadə fuəj ə
xa:l'.
hart gə k'an' l'e:m'ə, snə jia s'in' əs't'ax gə ɟun'da:k,
t'ax pobil' n'i: l'e:r u:n' xə f'e:m'u:l' əs ta: d'i:nti:n
sə ba:r'k'.
- (2) l'ag p'ador fəun'de:s'un ə t'e:p'e:l' s'o max əns ə ba:r'k';
t'axtir'ə d'e: xir' l'e: s'k'e:lə gur ban ə v'i: a:t'.
ən' t'e: x'uku: nə t'l'e:v'ə sə d'e:s't'u: an af'r'en ə'va:n'
n'i:r vi:l do: ɟim'te:s'un ə ji:nu: gə gax'ed s'e: ɣa:t.
- (3) gə t'ax pobil' ə t'l'e:v'ə ma: he:n tu: b'e: fad er' də hi:l.
sən ə'ta: nə k'e:ti: ɣa: n'e:d'u: sɣa: d'agus gə g'r'in';
b'r'anhu: er' ə hi:n-vak ə k'e:su: sə n'axi:n' t'l'ah hri:
nə hi:v
ta:r goruxi: si:r l'in', s'n'i: f'e:d'ir' gə b'ako: mid' xi:x'.
- (4) torus nə kruəx'ə fi: guert' əs lox d'arug nə jiaj,
hart k'il' və guəx, əs ə'Nuəs gə t'ax pobil' ə t'l'e:v';
s'e: v'asim' na:r xuəli: mə xluəsi: d'i: bə b'in'ə guf b'e:l'
na:n sagurt, gə mə buən du:n' e: nuəxtura:n' s'asti: er'
ə d'r'e:d.
- (5) ta: n'axtin' ɣa: ra: l'um gur b'r'a: e: t'ax pobil' ə t'l'e:v'.
ə havil' n'i:l' l'e: fa:l' o: v'l'a: k'l'i'ə gə ladz' huər' v'ik' e:d.
a: m'ex g'al'ori: na:rd' an, n'i:r na:r' gə o: kanil' an si:v;
ta: v'estri: an, əs ba:vu:n, əs fa:seNi: hart l'es' nə re:l'z.

which had been steadily growing in Irish since the 17th century¹.

¹ See for instance, Hardiman: *Description*, p. 287.

405.

- (1) Trí sheacht 's dhá shé, agus ocht gcéad déag a bhí caitht
de'n dát(a),
Nuair a thosuigh sé séipéal an tSléibhe, cidh gur fada chuaidl
a cháil.
Thart go Ceann Léime, 's ina dhiaidh sin isteach go Dundalk
Teach pobail ní léir dhúinn chomh feidhmeamhail is t:
déanta ins an bPáirc.
- (2) Leag Peadar foundation an tséipéil seo amach ins an bPáirc
Teachtaire Dé a chuir lé sgéala gurab ann a bhí a áit.
An té a thiofadh chun an tSléibhe 's a d'éistfeadh anr
aifreann amháin
Níor bhaoghal dó temptation a dhéanamh go gcaitheadh se
a dhát(a).
- (3) Go teach pobail an tSléibhe má théigheann tú beidh fad a
do shaoghal.
Is ann atá na céadta ghá n-éideadh 's ghá dteagasg go grinn
Breathnughadh ar an hAon-Mhac a céasadh 's a ndeachaidh
an tsleagh tré n-a Thaoibh.
Tá ar gcoireacha saor linn, 's ní féidir go bpeacóchaidh muic
choidhch(e).
- (4) Turas na Cruaiche fa gcuairt 's Loch Dearg ina dhiaidh,
Thart Cill Mhac Dhuach, 's anuas go teach pobail an tSléibh(e);
'Sé mheasaim, nár chualaidh mo chluasa ní ba binne guth
béil
Ná an sagart, go mba buan dúinn é ina uachtarán seasta ar
ar dtréad.
- (5) Tá (Ó) Neachtain ghá rádh liom gur breaghdha é teach
pobail an tSléibh(e).
A shamhail níl lé fagháil ó Bhaile Átha Cliath go lodge
Thuair Mhic Chéad(aigh).
(Dh)á mbeadh gallery i n-airde ann, níor náir do O'Connell
ann suidheadh;
Tá vestry ann, 's badhbhdhún, 's fásanna thart leis na rails

406. This well-knit tale is a good example of its kind, embodying such widely known motifs as the Cruel parents, the unpromising Hero, the haunted house Test, the lordly Revenant,

nə d'r'iha:ruxi:

(1) v'i: s'in' a:n fado:, f'ar boxt agus b'an voxt, agus v'i: t'r'u:r klan'e ku:. n'i: rəu e:n' t'l'i: v'ahə ku:, ax ə f'ar ə gobir' ə mil'en.

(2) ha:n'ik' ə f'ar s'o s't'ax la:, eg' b'an ə t'i:, agis' d'ierhə s'e: yix' k'e:n' t'l'i: v'ahə v'i: aku:. du:rɫ s'is'ə l'es' nux ro s'l'i: b'ix' əku:, ax gax ə si:rho:ɫ s'e: sə la:, e: xahə sə ni:x'ə.

(3) v'i: k'an gun xlan' na:r x'u:l' ə'r'iev, əs na:r ləuir' ə'r'iev, agus du:rɫ ə f'ar l'e:x' ən's'in', a: gir'ed s'i:n xlan' gə ji:, gə m'ed'i:s' sev'ir' sa:x ə naɟs var'hid'i:s'.

(4) —o:, gə t'e:n xi: n'i:nhin' s'in' ? ə'du:rɫ s'is'.
—gə t'e:n xəuur o:fə v'eh ə fa:l' va:s' l'es' ə nukrus ? ə'du:rɫ s'e:.

(5) hug s'i: til' ən's'in' d'i:nu:m' b'ali: l'o:fə; agus nuər' ə ha:n'ik' ə f'ar ə'val'i: sən i:x'ə, d'in'is' s'i:n' s'k'e:l yə:.

(6) —sgə t'e:n xi: n'i:nux mid' əm' b'ali: l'o:f?, ə'du:rɫ f'ar ə t'i:.
—gə t'e:n xəuur o:fə he:n' agus yu:n' he:n', ə'd'er s'i:, v'eh ə fa:l' va:s' l'es' ə nukrus ?

(7) hug s'e: iəruxt ən's'in' to:rɫ ə's't'ax ix'; agus du:rɫ s'i: l'es' e:d ə xur ə'max sə s'k'ubo:l, ə v'i:n' s'in' ə'mix', agus t'in'i: ho:rɫ do:, sə ni:x'ə.

(8) v'i: gə max', ma:s gə max' e:. kir'u: max iəd. v'i:dor ə's't'i sə s'k'ubo:l ən's'in', ə t'r'u:r əku:, agus ə t'e: na:r ləuir' e:n okul riv'ə s'in', du:rɫ s'e: l'o:f əir'i: max as' s'in', gə m'ex ə s'k'ubo:l ənə hin'i: gə gar'id'.

and the widow's Curse. Cf. Prof. Stith Thompson's *Motif-Index of Folk-Literature*, Bloomington and Helsinki, 1932 ff.

406. Na dearbh-bhráithreacha.

(1) Bhí sin ann fadó, fear bocht agus bean bhocht, agus bhí triúr cloinne aca. Ní raibh aon tslighe bheatha aca, acht an fear ag obair i muileann.

(2) Tháinig an fear so isteach lá, chuig bean an tighe, agus d'fhiafruigh sé dhi cia an tslighe bheatha a bhí aca. Dubhairt sise leis nach raibh slighe ar bith aca, acht gach a saothróchadh sé san lá, é a chaitheamh san oidhche.

(3) Bhí ceann de'n chloinn nár shiobhail ariamh, 's nár labhair ariamh, agus dubhairt an fear lé(i) annsin, (dh)á gcuireadh sí an chlann do dhíoth, go mbeidis saidhbhir sáthach an fhad is mhairfidis.

(4) —Ó, cad é an chaoi a ndéanfainn sin?, adubhairt sise.
—Cad é an chabhair dhóibh bheith ag fagháil bháis leis an ocra?, adubhairt sé.

(5) Thug sí toil annsin déanamh chun bealaigh léó; agus nuair a tháinig a fear abhaile san oidhche, d'innis sí an sgéal dhó.

(6) —'S cad é an chaoi a ndéanadh muid chun bealaigh léó?, adubhairt fear an tighe.

—Cad é an chabhair dhóibh féin agus dhúinn féin, adeir sí, bheith ag fagháil bháis leis an ocra?

(7) Thug sé iarracht annsin tabhairt isteach dhi; agus dubhairt sí leis iad a chur amach san sgioból, a bhí annsin amuigh, agus teine a thabhairt dó, san oidhche.

(8) Bhí go maith, má's go maith é. Cuireadh amach iad. Bhíodar istigh san sgioból annsin, an triúr aca, agus an té nár labhair aon fhocal roimhe sin, dubhairt sé léó éirghe amach as soin; go mbeadh an sgioból ina theinidh go gairid.

(9) — mis'ə, d'er' k'an əku: l'es' ə g'an el'i:, na:rə fra:s ort, mur d'as ə x'e:d okul ko:ra: ha:n'ik' dit' o: rugu: hu: !

(10) vel', n'i: rəuudur ə to:rt' əs't'ax o:, agus du:rɿ s'es'un, fanig'i: n's'in' ma: hugri:n' s'iv' e:, əs x'u:l' s'e: l'es' ə'max, rud nux n'a:rni: r'ivə riv'ə.

(11) du:rudor l'e: x'e:l'i: n's'in' gur do:hi: gə rəuəs eg'ə rud ə'k'i:n'uxt. v'i:n' t'r'u:r əku: mix' kes' xləiə nuər' ə han'ik'edor ən' s'k'ubol ənə hin'i:.

(12) d'im'ə l'o:f ən's'in', ə t'r'u:r əku:, əs ha:n'ik'edor gə d'i: t'r'i: krus-vo:r'hi:. du:rudor l'e: x'e:l'i: k'an əku: yel' er' ə xe:n vo:hur, agus a: m'ed'i:s' b'o:, iəd m'i:ɿa:l' ə'r'i:s't' a:n b'l'ien' o:n la: s'in'.

(13) vuəl'edor l'o:f, agus v'i:n f'ar səu—nux rəu e:n' t'u:l eg'ə—, g'im'uxt l'es', agus kasu: din' uəsul ɣo:. d'ierhə s'e: ɣo: t'e: ro s'e: gel'. du:rɿ s'e: l'es' gə ro s'e:r' huər'is'k' ma:s't'ir'.

(14) —sma mur ta:, ə'du:rt' ə ma:s't'ir', ta: m'e:r' huər'is'k' boxil'. s'e:n dʒ'ab ə v'e:s agumsə ɣit' ə'n'is', ə'du:rt' s'e:, ə ku:dux kis' l'a:n; agis' n'i:l' e:nin'ə ɣa: d'e:n a:n nux m'i:n maru: er' mad'in'.

(15) —d'i:nhə s'in', ə'd'er' ə boxil', n'i:r mari:x gə fo:l' mid' !

hug s'e: l'es' e:, gus fuər s'e: hip'e:r gə max', agus hug s'e: gə d'i:n kis' l'a:n e:.

—vil' l'əuur max' ad ?, ə'd'er s'e:, d'er' ə boxil'.

—ta:, du:rɿ s'e:.

—əgus torum kin'u:l, ə'd'er s'e:, gus las er' ə mord i:.

(16) rin'ə s'e: s'in'. da:g s'e: b'anuxt eg'ə, agus ɣo s'e: gə d'i: nə hax he:n'. max sə ni:x'ə, am ə'k'i:n'uxt, buəl'u: rap er' fud ə t'i:, ə x'r'ix' ə kis' l'a:n; agus ha:n'ik' s'e: r'i:s't', d'i: bə vu: na: s'in'; agus ə t'r'i:hu: rap x'u:l' ə f'ar ə'n'ier heg'ə.

(9) — Muise, adeir ceann aca leis an gceann eile, ná raibh forfhás ort, muna deas an chéad-fhocal comhrádh a tháinig duit ó rugadh thú !

(10) Bhoil, ní rabhadar ag tabhairt isteach dhó, agus dubhairt seisean, Fanaidh annsin má thogruigheann sibh é, agus shiobhail sé leis amach, rud nach ndearnaidh ariamh roimhe.

(11) Dubhradar lé chéile annsin gur dóigh go raibh a fhios aige rud éigin(eacht). Bhí an triúr aca amuigh cois chloidhe nuair a chonnaiceadar an sgioból ina theinidh.

(12) D'imthigh leó annsin, an triúr aca, 's tháinigeadar go dtí trí cros-bhóithre. Dubhradar lé chéile, ceann aca a ghabhail ar gach aon bhóthar, agus dhá mbeidís beó, iad meet-áil arist ann bliadhain ó'n lá soin.

(13) Bhuaileadar leó, agus bhí an fear so—nach raibh aon tsiobhal aige—, ag imtheacht leis, agus casadh duine uasal dhó. D'fhiafruigh sé dhó (de) cia raibh sé ag gabhail. Dubhairt sé leis go raibh sé ar thuairisg maighistir.

(14) —Is maith mar atá, adubhairt an maighistir, tá mé ar thuairisg buachaill. 'Sé an job a bheas agam-sa dhuit anois, adubhairt sé, ag cumhdach caislé(i)n, agus níl aon-duine dhá dteigheann ann nach mbíonn marbh ar maidin.

(15) —Déanfaidh sin, adeir an buachaill, nfor marbhadh go fóill muid !

Thug sé leis é, agus fuair sé a shuipéar go maith, agus thug sé go dtí an caisléan é.

—Bhfuil leabhar maith agad ?, adeir sé, adeir an buachaill.

—Tá, adubhairt sé.

—Agus tabhair dhom coinneal, adeir sé, agus las ar an mbord f.

(16) Rinne sé sin. D'fhág sé beannacht aige, agus ghabh sé go dtí n-a theach féin. Amach san oidhche, am éigin(eacht), buaileadh rap ar fud an tighe, a chrith an caisléan, agus tháinig sé arís(t), ní ba mhó ná soin, agus an tríomhadh rap shiobhail an fear aniar chuige.

(17) — *es boxil' max' hu:, ə'du:rt' ə f'ar l'es'. sumi: boxil' max' ə mari:x sə t'ax s'əu, ger'esi: n'i:l m'is'n'i: v'ex aku:.*
— *vel', gə t'e:n' t'e:gruəs ə'ta: ɔrt'?, ə'd'er' ə boxil'.*

(18) — *v'i: m'e: n's'in' əmə hiərnə talhu:nə, d'er s'e:, agus xir' m'e: max ban't'r'ux as ə t'ax, agis' n'i:l' e:n uər' ə d'e:n' s'i: er' ə glu:n'i: mad'en na: tor'hno:nə nux vil' s'i: to:rt' ə m'i:l'ə maLuxt orum. agus mure n'i:nə tise ma yum, ə'd'er s'e:, n'i:l' e:nin' el'i: nan max' ə ji:nə yum.*

(19) — *gə t'e:n xi: n'i:nhi: ma yit'?*
— *ta:, d'er s'e:, d'e:rhə tu: l'e: mə vak boxt əgus noxt ə xrin'u:, t'in'ə xra:v ə ji:nu:, ɔ:l əgus ix'ə v'ex a:n; agus, a: v'e:ta: er' xi: b'ix' e:, ən van't'r'ux s'in' ə ho:rt' l'at er' ə manis'; agus nuər' ə v'e:s ə vanis' kat'i: - ə: -, yel' hart er' ə t'ax agus xil'ə yin'ə giv' er' ə t'e:r bali:x ə vanis' s'in' er'.*

(20) — *gə t'e:n xi: d'u:rhin's' ən v'an' s'in' a:n?*
— *to:rt' l'at er' xir' b'ix' i:, ma: e:den tu: e:. ha:n'ik' ə ma:s't'ir' əs't'ax er' mad'in' ə le: s'in', əgis' d'iər'hə s'e: ɣo: k'e: xi: ro s'e:, na: rəu e:n' s'k'e:l nu:j eg'ə. du:rt' s'e: l'es' nux rəu, ax gə ro s'e: kan't' l'e: nahir' ə're:r'.*

(21) — *boxil' max', ə'd'er s'e:, gə t'e:r du:rt' s'e: l'at?*
d'in'is' s'e: ɣo:.
— *d'i:nhə s'in', ə'd'er' ə mak. ax m'as tu: t'e:n xi: ɲ'ofa:n v'an' s'in', ə'd'er s'e:, ə ho:rt' eg' ə v'e:stə?*
— *d'i:nhə m'is'ə mə jihil' l'e:nə to:rt' a:n.*

(22) *v'i:n la: L'aki: max l'es' ə v'e:stə v'ex aku:. fuər' ə boxil' kapul ɔ:n mak, əgis' d'iəl'id'. d'im'ə l'es' əgis' n'i:r stop s'e: gə da:n'ik' s'e: eg'ə t'axi:n' ə ro s'i: he:n' əgus ən' in'i:n' ənə ku:ni: a:n. x'anil' s'e: xapul er' ə gləiə ti: mix'. fue s'e: s't'ax əgis' d'iər s'e: lo:s't'i:n' orhi:.*

(17) — Is buachaill maith thú, adubhairt an fear leis. Is iomdha buachaill maith a marbhadh san teach so, de uireasbhaidh a ndíol meisnigh a bheith aca.

— Bhoil, cad é an t-eagruas atá ort?, adeir an buachaill.

(18) — Bhí mé annsoin i mo thighearna talmhan(a), adeir sé, agus chuir mé amach baintreabhthach as a teach, agus níl aon uair a dtéigheann sí ar a glúinibh, maidin ná tráth nóna, nach bhfuil sí ag tabhairt a míle mallacht orm. Agus muna ndéanadh tusa maith dhom, adeir sé, níl aonduine eile i n-an maith a dhéanamh dhom.

(19) — Cad é an chaoi a ndéanfaidhe maith dhuit?

— Tá, adeir sé, déarfaidh tú lé mo mhac bocht agus nocht a chruinniughadh, teine chnámh a dhéanamh, ól agus ithe bheadh (bheith) ann; agus, dhá bhféadfá ar chaoi ar bith é, an bhaintreabhthach soin a thabhairt leat ar an mbanais; agus nuair a bheas an bhanais caithte - a -, ghabháil thart ar an teach agus gach uile dhuine guidhe ar an té ar bailigheadh an bhanais sin air.

(20) — Cad é an chaoi a dtiobhrainn-se an bhean soin ann?

— Tabhair leat ar chaoi ar bith í, má fhéadann tú é. Tháinig an maighistir isteach ar maidin an lae sin, agus d'fhiafruigh sé dhó (de) cia an chaoi a raibh sé, ná an raibh aon sgéal nuaidhe aige. Dubhairt sé leis nach raibh, acht go raibh sé ag cainnt lé n-a athair aréir.

(21) — Buachaill maith!, adeir sé, cad é an rud adubhairt sé leat?

D'innis sé dhó.

— Déanfaidh sin, adeir an mac. Acht meas tú cad é an chaoi a ngéabhfá an bhean soin, adeir sé, a thabhairt chuig an bhféasta?

— Déanfaidh mise mo dhícheall lé n-a tabhairt ann.

(22) Bhí an lá leagtha amach leis an bhféasta bheith aca. Fuair an buachaill capall ó'n mac, agus diallaid. D'imthigh leis, agus níor stop sé go dtáinig sé chuig an teaichín a raibh sí féin agus an inghean ina comhnaidhe ann. Cheangail sé a chapall ar an gcloidhe taobh amuigh. Chuaidh sé isteach agus d'iarr sé lóistín na h-oidhche uirthé.

(23) — mis'ə, d'er s'i:, ən so:rt' t'ax ə'ta: am, n'i:l' s'e: sa:x
max' eg' din'ə b'ix' l'e: kur suəs a:n, ax, ə'd'er s'i:, v'i: t'ax
max' am riv'ə s'eu, agus mə haxt m'i:l'ə maluxt gin' t'e: bə
s'ukir' l'e: mə xur ən''s'əu !

— o:, d'er s'e:, na: habur s'in' ! ma ɣo: !

— fari:r, ə'du:rɫ s'i:, n'i:l' m'e: nan !

— ta: tu: nan !, ə'du:rɫ s'e:.

(24) xax'edor ə ni:x' ən's'in' ə kan't' l'e: x'e:l'i:
— t'ukə m'is'ə ugud ə l'ehid'ə s'o gə la:, ə'd'er s'e:
r'i:s't', agus b'e: f'e:st a:n, agis' t'u:rhə m'e: a:n hu:
— sgə t'e: xi: raxin's'ə nə l'ehid'ə s'in' gət', er' ə gi:
vil' m'e: ?
— na: bak l'es' s'in', ə'du:rɫ s'e:, t'ukə m'is' agus g'l'e:sə
m'e: hu:.

(25) v'i: gə max' əs' n'i: ro gə danə. nuər' ə v'i:n la: l'aki:
max l'es' ə v'e:st v'ex a:n, fuə s'e:, e: he:n' sə xo:s't'ə, er' ho:r
nə s'an-vra:, agus ən' in'i:n'. hug s'e: a:n iəd, agus v'i: o:l
əgus ix' a:n. ən's'in', d'iar s'e: orhu: ɣel' hart er' ə t'in'i: gus
giv' er' ə t'e:r bali:x ə f'e:stə s'in' er'.

(26) fuədor hart er' ə t'in'i: gus xir'edor b'anux d'e: l'e:
hanum ə t'e: s'in', agus ha:n'ik' s'es'un as ə g'in, ə nə fla:n'e:d'
jal, agus fuə s'e: gənə flax'is'. fuər s'is'un go:ltus ə v'i: eg'
ən' iərle, i: he:n' agus ən' in'i:n'; agus fuədor ə'val'i:, xil'ə
x'an əku: tarin't' er' a:t' he:n'.

(27) ən's'in', nuər' ə ha:n'ik' s'e: eg' ə la: gus b'l'ien',
du:rt' ə boxil' gə gax'ed s'e: əir'i: max agus la: v'ex eg'ə ɣo:
he:n'. hug ə ma:s't'ir' kapul əgis' d'iarid' əgis' s'riən do:
əgis' d'im'ə l'es' gə n'axə s'e: gə d'i: nə t'r'i: krus-vo:r'hi: ər
im'ə s'e: he:n' sə v'ert' d'r'ihar o: x'e:l'i: la: gus b'l'ien'
riv'ə s'in'.

(28) v'i: s'e: skahu: gel' s'iar se'n'iar ən's'in' er' ə xapul,
gə da:n'ik' k'an gə nə d'r'ihar: ruxi: eg' ə grus-vo:hur. v'anə

(23) — Muise, adeir sí, an sórt teach atá agam, níl sé sáthach
maith ag duine ar bith lé cur suas ann, ach, adeir sí, bhí teach
maith agam roimhe seo, agus mo sheacht míle mallacht do'n
té ba siocair lé mo chur annso !

— O, adeir sé, ná h-abair sin ! Maith dhó !

— Faraor, adubhairt sí, níl mé i n-an !

— Tá tú n-an ! adubhairt sé.

(24) Chaitheadar an oidhche annsoin ag cainnt lé chéile.

— Tiocfaidh meise chugad a leitheide seo de lá, adeir sé
aríst, agus beidh féasta ann, agus tiobhraidh mé ann thú.

— 'S cad é an chaoi raghainn-se ina leitheide sin d'áit,
ar an gcaoi a bhfuil mé ?

— Ná bac leis sin, adubhairt sé, tiocfaidh meise agus
gléasfaidh mé thú.

(25) Bhí go maith 's ní raibh go dona. Nuair a bhí an lá
leagtha amach leis an bhféasta bheith ann, chuaidh sé—é féin
's a chóiste—, ar thóir na sean-mhná agus an inghean. Thug
sé ann iad, agus bhí ól agus ithe ann. Annsoin, d'iarr sé ortha
a ghabháil thart ar an teinidh agus guidhe ar an té ar bailigheadh
an féasta soin air.

(26) Chuadar thart ar an teinidh agus chuireadar beannacht
Dé lé h-anam an té sin, agus tháinig seisean ós a gcionn, ina
phláinéid gheal, agus chuaidh sé go na flaithis. Fuair sise an
gabháltas a bhí ag an iarla, í féin agus an inghean; agus
chuadar abhaile, gach uile cheann aca ag tarraingt ar a áit féin.

(27) Annsoin, nuair a tháinig sé chuig an lá agus bliadhain,
dubhairt an buachaill go gcaithfeadh sé éirghe amach agus lá
a bheith aige dhó féin. Thug an maighistir capall agus diallaid
agus srian dó, agus d'imthigh leis go ndeachaidh sé go dtí na
trí cros-bhóithre ar imthigh sé féin 's a bheirt dearbhráthar ó
chéile lá agus bliadhain roimhe sin.

(28) Bhí sé sgathamh ag gabháil siar 's aniar annsoin ar a
chapall, go dtáinig ceann de na dearbhráithreacha chuig an

s'es'un gin' d'r'ihax', ax n'i:r an'hi:n' d'r'ihax' e:. v'i:dor
skahu: a:n, ə ko:ra:, nuər' ə ha:n'ik' ə d'r'ihax' el'i: xə fade
l'o:f.

(29) hijedor s'i:s ə l'ig'un ə s'k'i:, əs xir' s'es'un kan't' orhu:
du:r't s'e: l'o:fə gur do:hi: gə rəu e:gruəs ə'k'i:n' orhu:
du:rudor l'es' nux rəu, ax

— b'l'ien' sə la: n'uv, v'i: mid' ən's'o hani:, agus v'i:
t'r'u:r əgin' a:n, ax ha:n'ik' mid'i: a:n, agus sdo:hi: nux vil'
ə k'an el'i: mar'uxta:l'. gə d'iv'in', ə'du:r't s'ied, n'i: ro s'e:
la:d'ir' ə n'e:nam.

(30) — ə nan'ho:d s'iv' ə n'r'ihax'?, ə'du:r't s'e:.
— bə x'art du:n' gə nan'ho:x, ə'du:r't s'iedsun, a: v'ek'ux
mis't' e:.

— vel', ta: s'iv' ə kan't' l'es', ə'd'er s'e:. n'is', ə'd'er
s'e:, gofə m'is'ə gə d'i:n' t'ax ər to:g'u: mid'; agus fuəj.

(31) ha:n'ik' s'e: s't'ax eg' ə va:hir'. d'ierhə s'e: yix'ə k'e:n'
t'l'i: v'ahə v'i: aku:. du:r't s'is'ə l'es' gə rəuudor gə b'o: boxt.
— rəu e:nin'ə klan'ə r'iev əgi:?, du:r't s'e:.
— n'i: rəu, ədu:r't s'i:.
— a:, xal'ə, du:r't s'e:, mur s'in' ə v'e:s tu:!

(32) d'im'ə l'es' eg' nə d'r'ihax:ruxi: r'i:s't'.
— n'is', ə'd'er s'e:, ma: hagin' s'iv' l'umsə, n'i: ji:nhə
s'e: doxur i:v'.
— n'i: f'a:r u:n' rud a: n'i:nux mid', ə'du:r't s'ied
sun.

(33) ɣo s'ied l'es'. jl'e:s mak ən' iərLə suəs iəd, e: he:n' siəd
he:n', agus v'i: a:t' ə din' uəsil' əku: xu:ns var s'ied. d'im'ə
s'iedsun əgus ha:n'ik' m'is'ə. ba:x'u: iədsun əgus ta: m'is'
ən's'əu.

gcros-bhóthar. Bheannuigh seisean do'n dearbhráthair, acht
níor aithnigh an dearbhráthair é. Bhíodar sgathamh ann, ag
comhrádh, nuair a tháinig an dearbhráthair eile chomh fada leo.

(29) Shuidheadar síos ag léigean a sgíoth, 's chuir seisean
cainnt ortha. Dubhairt sé leo gur dóigh go raibh éagcruas éigin
ortha. Dubhradar leis nach raibh, acht

— Bliadhain san lá aníogh, bhí muid annso cheana, agus
bhí triúr againn ann, acht tháinig muid-ne ann, agus is dóigh
nach bhfuil an ceann eile ag maireachtáil. Go deimhin, adubhairt
siad, ní raibh sé láidir i n-aon am!

(30) — An aithneóchadh sibh bhar ndearbhráthair? adubhairt
sé.

— Ba cheart dúinn go n-aithneóchadh, adubhairt siad-
san, dhá bhfaiceadh muid é.

— Bhoil, tá sibh ag cainnt leis, adeir sé. Anois, adeir sé,
gabhfaidh mise go dtí an teach ar tó(i)g(e)adh muid. Agus
chuaidh.

(31) Tháinig sé isteach chuig a mháthair. D'fhiafruigh sé
dhi cia an tslighe bheatha a bhí aca. Dubhairt sí leis go rabhadar
go beó bocht.

— An raibh aon-duine cloinne ariamh agaibh? adubhairt
sé.

— Ní raibh, adubhairt sí.

— Á, a chaile, adubhairt sé, mar soin a bheas tú!

(32) D'imthigh leis chuig na dearbhráithreacha aríst.

— Anois, adeir sé, má thagann sibh liom-sa, ní dhéanfaidh
sé dochar dhaoibh.

— Ní fearr dhúinn rud dá ndéanadh muid, adubhairt
siad-san.

(33) Ghabh siad leis. Ghléas mac an iarla suas iad, é féin 's
iad féin, agus bhí áit an duine uasail aca chomh fada is mhair
siad. D'imthigh siad-san agus tháinig mise. Báitheadh iad-san
agus tá mise annso.

407. The use of verse texts is sometimes criticized on the grounds that they represent a less colloquial, more stereotyped style of speech. Nevertheless, such texts form a major part of any Irish speaker's repertory. The following ballad has been

- (1) s'e: man'im' ə raf'tori:, gus boxil' o:g m'e:
ə'ta: l'e: po:su: gə fo:l' l'e: mri:,
mak box ban't'r'i: m'e: nux vuər' e:n' o:lim',
vuəl' ə ba:s fu:m gə x'u:L nə hi:x'.
- (2) hug s'e: mahir' l'es' as ko:r' ə yi:n'i:
sgun m'e: ax m'i: əgus xuplə lə:;
ax gə vuər' m'e: ed'uxus o: jiə nə glo:r'ə
gə ro kal'i:n' o:g ə mal' i: l'i:.
- (3) a: va:n's'ə tamul b'eg l'e:x'ə ko:ra:
nu: gə va:n' ə ho:lus əs ə hin't'in' kri:,
ax rix'in' ra:sə l'e: f'ir' o:g nə ha:t'ə
gus yru:jo:n' ə ta:t'ur: ta: mal' i: l'i:.
- (4) x'u:l' m'e:n bo:hur mad'in' o:vir',
hesi:n va:s't'ux əs v'e:di: gi:,
hit' k'o: gə talhu: er' xrik' ser' va:mi:
gus fad mə la:v'ə n'i: ek'in' vem'.
- (5) kasu:n kal'i:n' dum er' hi:v ə vo:hir',
xə fad ta: mo:lus, i: gel' ə'mu:,
ləuir' m'e: l'e:x'ə xə d'as əs' d'e:des,
sə r'e:r' ə b'e:si: s'a d'r'agur s'i:
- (6) — ma:s tisə raf'tori:, mur ta: tu: ra: l'um,
ta: t'ax əs sta:bl am ə mal' i: l'i:,
ta: go:ltes talhu:nə nə flot fi: a:l am
ə va:sen b'a:rl'i: an es krin'huxt vi:.
- (7) ta: f'e:r əs fri:x an, eg' bo: seg' ki:rə,
əs i:rhin' s'i:n't'i:, ma: g'a:rtor e:,
s'n'i: i:kir' xi:x'ə p'i:n' l'e: e:n vir an,
ta:n kleiə d'i:nti: an, as ku:xt ə d'l'i:.
- (8) nuər' ə fuər' m'e:n tar'is'k'in't' o:n gal'i:n' b'r'a: s'əu
ha:n'ik' na:r' orum, əs aglu: kri:,
f'ar xə fa:nux ə to:ri:xt a:t'u:
sgun p'i:n' mə v'a:rhi: mə la:v' jas na: x'l'i:.

transcribed from Seán Ó Conbáidh, and was composed by himself. Though based on a well-known composition by Raftery, it differs widely from the original.

407.

- (1) 'Sé m'ainm an Raftery, agus buachaill óg mé
atá lé pósadh go fóill lé mnaoi,
mac bocht baintreabhthai ghe mé nach bhfuair aon
fhoghluim,
bhuail an bás fúm de shiobhal na h-oidhch(e).
- (2) Thug sé m'athair leis ós comhair a dhaoine
's gan mé acht mí agus cúpla lá;
acht go bhfuair mé oideachas ó Dhia na glóire
go raibh cailín óg i mBaile Í Lí.
- (3) Dhá bhfaighinn-se tamall beag léi ag comhrádh
nó go bhfaighinn a h-eólas agus a h-intinn croidhe,
acht rithfinn rása lé fir óg' na h-áite,
agus ghnóthóchainn an t-áiteamh atá i mBaile Í Lí.
- (4) Shiobhail mé an bóthar maidin Fhoghmhair,
thosuigh an bháisteach agus mhéaduigh gaath,
thuit ceó go talamh ar chnuic 's ar mhámaibh
agus fad mo láimhe ní fhaicfinn uaim.
- (5) Casadh an cailín dom ar thaoibh an bhóthair,
chomh fad' tá m'eólas, í ag gabháil amudha,
labhair mé léi chomh deas is d'fhéadas,
's do réir a béasaí seadh d'fhreagar sí:
- (6) — Má's tusa Raftery, mar tá tú ag rádh liom
tá teach 's stábla agam i mBaile Í Lí,
tá gabháltas talmhan(a) ina phlot faoi fhál agam
a bhfásann barley ann, 's cruithneacht bhuidhe.
- (7) — Tá féar 's fraoch ann, ag bó 's ag caora,
's aorthann sínte, má gearrtar é,
's ní focfair choidhche peinginn lé aon mhaor ann,
tá an cloidhe déanta ann, as cumhacht an dlighidh.
- (8) Nuair a fuair mé an tairgsint ó'n gcailín breaghdha seo
tháinig náire orm, agus eagla croidhe,
fear chomh fánach ag tóraidheacht áiteamh,
's gan peinginn mo bhearrtha i mo láimh dheas ná chlí.

- (9) has m'e: tamul ə ma:r nə s'ra:d'ux,
nu: gə va:n's'ə ka:l'i:xt b'an ə t'i:,
ha:n'ik' s'i: max əgum ə krahe la:v'ə
— k'e:d m'i:l'ə fa:l't'ə ru:t, ə raf'tori:.
- (10) hug s'i: s't'ax m'e: nə t'ax snə pa:rlu:s
ro d'i:l e:n la:rđ an, na: əir'ə du:x',
d'es't'i: bord ə rəu e:dux kla:r' er',
fark əs pla:t, əgis' s'k'ien va je:r.
- (11) dz'ug mo:r la:nti: gə həue n'i:n spa:n'ux,
əs kal'i:n' b'r'a: d'as l'e: mas' nə si:v.
s'e:r du:rt' ə t'an-v'an, gə mə l'um ə ha:t'u:,
ə t'ax sə sta:blə v'i: mal' i: l'i:.
- (12) la:n' s'i: glan'i: yum gis' d'iar s'i: pa:rt'i:xt,
— əs tu: mə xarid' gə d'e: m'e: g'r'i:,
ax d'i:nhə tu: k'arhu: go:ra:n v'r'a: yum,
ə v'e:s gə bra:x ə ri l'es' ə t'i:r'.
- (13) a: mə l'umsə sasuni: seN ran'k' fre: x'e:l'i:,
ən spa:n' sə jr'e:g' əgus e:r'ə r'i:s't',
n'i: je:rhin' gə me:da:l' gə jar ə m'e:đ s'in'
er' yuəlen nə sp'e:r'-v'an ta: mal' i: l'i:.
- (14) s'i: k'o:l gux b'e:l'i:, s'i: klu:x gux e:n i:,
s'i: re:lt en e:r' i:, skaluns luə seN i:x',
s'i: n'ali: jl'e:g'ul er' ə tin' la: g'r'e:n' i:,
ən vrin'ul sp'e:r'u:l' ə'ta: mal' i: l'i:.
- (15) a: m'ex s'i: er' va:đ l'at n'i:r vi:l d'it' ba:hu:
bə ji:n kumpa:s a:lin' i: v'e:rhux hisə d'i:r',
sə s'uk, sə s'n'axtə, xax'a: t'e:rmə
ə ko:ra: l'e:x'ə ə mal' i: l'i:.
- (16) o:, du:rt' f'in-v'arə gus du:rt' f'in mə ku:l' e:,
du:rt' s'i:n xu:l'en, sə xal'ux v'e:rh,
nux ro s'e:n' e:r'ə e:n v'an xə f'e:m'u:l'
l'es' ə gal'i:n' sp'e:r'u:l' ə v'i: mal' i: l'i:.

- (9) Sheas mé tamall i mbarr na sráideach,
nó go bhfaighinn-se cáilidheacht bean an tighe,
tháinig sí amach chugam ag crothadh láimhe,
— Céad míle fáilte romhat, a Raftery!
- (10) Thug sí isteach mé ina teach 's 'na parlús
a raibh díol aon lord ann, ná oighre dúithch',
d'fheistigh bord a raibh éadach cláir air,
farc 's pláta, agus sgian mhaith ghéar;
- (11) Jug mór lánta de thogha an fhíon Spáinneach,
's cailín breaghdha deas lé m'ais 'na suidhe(adh).
'Séard dubhairt an tsean-bhean go mba liom a h-áiteamh,
a teach 's a stábla a bhí i mBaile Í Lí.
- (12) Lán sí gloine dhom agus d'iarr sí páirtidheacht,
— Is tú mo charaid go dtéighidh mé i gcraidh,
acht déanfaidh tú ceathramhadh d'amhrán bhreaghdha
dhom
a bheas go bráth ag rioth leis an tír.
- (An t-amhrán):
- (13) Dhá mba liom-sa Sasana 's an Fhraingc fa ré chéile,
an Spáinn, 's an Ghréig, agus Éire aríst,
ní dhéarfainn go mba éadail do fhear an méid sin
ar ghualainn na spéir-bhean atá i mBaile Í Lí.
- (14) 'Sí ceól gach béal í, 'sí clumhach gach éan í,
'sí réalt an aeir í, a sgallans luath san oidhch',
'sí an eala ghlé-gheal ar an tuinn lá gréine í,
an bhrúinneall spéireamhail atá i mBaile Í Lí.
- (15) Dhá mbeadh sí ar bhád leat, níor bhaoghal duit báthadh,
ba i an compás áluinn í a bhéarfadh thusa i dtír,
san sioc, san sneachta, chaithfeá téarma
ag comhrádh léi i mBaile Í Lí.
- (16) Ó, dubhairt Fionn-bhearra agus dubhairt Fionn mac
Cumhail é,
dubhairt sí an Chúilfhionn, 's an Chailleach Bhearr(a),
nach raibh sé i nÉire aon bhean chomh feidhmeamhail
leis an gcailín spéireamhail a bhí i mBaile Í Lí.

408. Tomás Ó Caiside, or An Caisideach Bán, was a well-known adventurer and poet of the 18th century, whose memory

- (1) hug m'e:n ruæg' s'o gə muLux Nə kruæx'ə,
gus hugud ənuəs əNə t'l'e:v'ə ba:n',
er' huər'is'k' mə xal'i:n' ə da:gi: min't'in' buərhi:,
əs ə rin'i: guəl gə mə xri:n mə la:r.
- (2) l'e: bruæx ə stəir'ə ta: plu:r gux moid'un,
s'in' i: m'əir'ə ən vruli: va:n',
s'e: mə l'e:n nux l'um i: gun bun na: punt i:,
əs i: gun xuntes ə v'eh er' mə la:v'.
- (3) v'i: m'e: gla:s't'ə gə ham mə v'a:rhi:,
əs du:rt' ə k'l'e:r'ux gə mə va mə xan't',
əN taxur k'e:ni: gun mo:ra:n k'e:l'ə,
ax mur ə t'e:n ə v'i:ns ə ma:r ə xran'.
- (4) fuər' m'e: ed'uxus o: ri: Nə nra:stə,
ax fari:r kra:t'i: v'r'is' m'e: hri:d',
əs gur mu: mə f'aki: na: l'a xruæx fa:rik',
mur jaL er' ɣra: hug m'e: gin'i:n' vi:r'.
- (5) dat mə ɣuəl'i: gə d'i: mə xluəsi:,
əgus fuər' m'e: fuəgru: glan g'e:r o:n ma:s,
n'i:l' din'ə ɣa: guəli: mə s'k'e:l ə Nuər s'in',
na:r u:rt' gə mə truəj e:n kas'l'ux ba:n.
- (6) ji:nhin' t'ax mo:r ix' er' hi:v ə vo:hir',
əs xir'hin' ko:s't'i: fi: Nə klan',¹
sə xu:l'i:n' o:mrə ɣa: m'l'it'a:n vo: ɣum,
əN də x'əpəl fo:vir' n'i: xir'hin' sim'.
- (7) s'əu i: s'iar ə ni:l'ə va:n' d'as,
əs i: xə g'l'e:sti: l'e: b'an ə ri:,
s'e: mə l'e:n gur g'in'u: i: fi: vrin' ə ma:hur,
s gur le: həiə mə va:s' ə k'apu: i:.
- (8) n'i:l' bun i:rhen na: tulha:n k'i:b'ə,
na: g'l'anta:n i:v'in' eg' ə m'i:n' s'i: a:n,
nux vil' k'o:l'ti: sunis' an gə lo: əs gi:x'ə,
əs gə vo:r'ə k'r'i:st er' ə gas'l'ux ba:n.

¹ Presumably the author pronounced *klin'*, riming with *sim'*, as in Northern Irish; cf. Quiggin, § 98.

still lives. For information concerning him, see Níc Philibín *Na Caisidigh agus a gcuid filidheachta*.

408.

- (1) Thug mé an ruaig seo go mullach na Cruaiche,
agus chugad anuas chun an tSléibhe Bán,
ar thuairisg mo chailín a d'fhágaibh m'intinn buaidheartha
is a rinne gual de mo chroidhe in mo lár.
- (2) Le bruach an staighre tá plúr gach maighdean,
soin í maighre an bhrollaigh bháin,
'sé mo léan nach liom í gan bonn ná punnt í,
is í gan chunntas a bheith ar mo láimh.
- (3) Bhí mé i gcoláiste go h-am mo bhearrtha,
is dubhairt an cléireach go mba mhaith mo chainnt,
an t-achar céadna gan mórán céille,
acht mar an t-éan a bhíonnas i mbarr an chrainn.
- (4) Fuair mé oideachas ó Rígh na ngrásta,
acht faríor cráidhte, bhris mé thríd,
is gur mó mo pheacaidhe ná leath Chruach Phádraig
mar gheall ar ghrádh thug mé d'inghin mhaoir.
- (5) D'at mo ghualne go dtí mo chluasa,
agus fuair mé fuagradh glan géar ó'n mbás,
níl duine dhá gcualaidh mo sgéal an uair sin
nár dhubhairt go mba truaighe é an Caisleach Bán.²
- (6) Dhéanfainn teach mór dhi ar thaobh an bhóthair,
is chuirfinn cóistí faoi n-a cloinn,
's a chúilín ómra, dhá mblighteá an bhó dhom
in do cheangal foghmhair ní chuirfinn suim.
- (7) Seo í siar an fhaoile bháin-deas,
is í chomh gléasta le bean an ríogh,
'sé mo léan gur geineadh í faoi bhroinn a máthar,
's gur le h-aghaidh mo bháis a ceapadh í.
- (8) Níl bun aorthainn ná tulán cíbe
ná gleanntán aoibhinn ag a mbíonn sí ann,
nach bhfuil ceólta sonais ann de ló is d'oidhche,
is go bhfóiridh Críost ar an gCaisleach Bán.

² Caisleach < Cais(i)deach.

PART II

HISTORICAL SURVEY

CHAPTER X

INTRODUCTORY

409. Since no adequate record of earlier pronunciation is available, reference must necessarily be made to the orthography of early modern Irish in any attempt to study the sound patterns of the dialect from a diachronic standpoint. It may be added indeed, that the early modern orthography was itself far from uniform or consistent: divergences of practice, echoes no doubt, of current dialectal differences¹, are attested by contemporary scholars such as the authors of the grammatical tracts, and exemplified in such 17th century prose works as *Desiderius*, *Tri Bior-ghaoithe an Bháis*,² and *Scáthán Shacramuinte na hAithridhe*. By and large however, our dialect shows a relatively close conformity with classical modern Irish (as represented by the spelling) in several respects, e.g., the retention of originally short vowels with 'long' consonants, §§ 488, 491. In this connection one may quote the words of Prof. Eóin MacNeill, written in reference to the Irish of South Mayo: 'Its phonetic system is the best preserved of all the extant Irish dialects known to me, that is to say, is the most fully in conformity with the orthography of early modern Irish'.³ The citations that follow are confined as a rule to isolated word forms: as regards utterance developments, compare Chapter VII above. Words unaccompanied by phonetic notation in the following paragraphs have already appeared in the work, as shown by the Index.

¹ Jones (Phoneme, p. 233) remarks that 'there doubtless existed at all previous periods in the history of a language just as many different ways of pronouncing as there are now, if not more.'

² Namely, the 1931 edition by Prof. Bergin, whose orthography is here largely followed as a matter of convenience, though it is understood that other early modern spellings might be more appropriate in some instances.

³ *Clare Island Survey*, p. 7.

410. Historical developments, insofar as they can be compared or assessed, vary in their nature and importance. Some are due to phonetic factors, and it is with these that we are here primarily concerned. Examples are the following:—

(i) A change of prominence in the phonetic characteristics of a sound, e.g. § 469 (i), where the labialized velar *ch* is replaced by the velarized labial, *f*.

(ii) Disappearance of a sound, with compensatory lengthening or diphthongization of an adjacent sound, cf. English *ha:d* 'hard', etc. This is especially notable in the case of fricatives, particularly *bh*, *mh*, *dh*, *gh*, and has caused considerable changes in the system, §§ 451 ff. Loss of a voiceless consonant, with devoicing of an adjacent consonant, is shown in *lúbtha lu:pi:*, *leagtha l'aki:*, etc.

(iii) Haplology, e.g. loss of *r* in *ceathrar*; cf. English 'lib(r)ary', etc.

(iv) Epenthetic sounds, see §§ 443, 444.

(v) Metathesis, §§ 496 ff.

411. Morphological influences also play a part in the evolution of the dialect. Examples are as follows:—

(i) Interchange of different word-forms, and confusion of final palatal and non-palatal consonants, through the substitution of oblique forms of nouns for the nominative forms, e.g. *dris* (*dreas*), *Gaedhilge* (*Gaoidhealg*), *inghin* (*inghean*), *muing* (*mong*); cf. §§ 474, 482 (iii), 483 (iii), 486, 490. Compare also *guala(inn) guolin'*, *rogha(in) roun'*, *teanga(idh) t'anj:*, *abha(inn) aun'*. Similar changes have occurred initially in the case of *s*, e.g. *saoilim*; *t*, e.g. *tuigim*, § 450; doubtless due to the lenited forms of those consonants having fallen together as *h*.

(ii) The spread of additional forms: (a) nominal: e.g. *ainmneachai* (*anmanna*) *an'im'n'uxi:*, *uibheachai* (*uighe*) *iv'uxi:*, *laetheanntai* (*laithe*) *lex'enti:*, *cna* (*cnó*) *krah*, *meach* (*beach*) *m'ax*, *eitiúchai* (*eiteadha*) *et'u:xi:*, etc. (b) verbal, e.g. *bhío(nn)s*, *théighe(nn)s*, *thóga(nn)s*, *léighe(nn)s*, *leaga(nn)s*, *sgoiltea(nn)s*, *mharbha(nn)s*; and forms with *s*, e.g. *táis* (*ataoi*) *ta:s'*, *gabhas é* (*gabhadh é*) *gəuus e:*, *tás* (*táim*) *ta:s*, etc.